

סיכום שיטת רש"י בפשוטו של מקרא
בענין קיום כל התורה ע"י האבות והשבטים

משיחות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

חורף ה'תשכ"ח

יוצא לאור לש"פ שמות, י"ט טבת, ה'תשע"ב

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושתיים לבריאה

מוקדש

לחיזוק ההתקשרות לנשיאנו

כ"ק אדמו"ר זי"ע

ולזכות

הרה"ת ר' ישראל שמעון בן בת-שבע

בקשר עם יום הולדתו החמישים

לאריכות ימים ושנים טובות ובריאות

ולשנת הצלחה רבה ומופלגה בכל מעשה ידיו בכלל

ובהפצת תורת רבינו בפרט

ברוב טוב גשמי ורוחני ומתוך שמחה וטוב לבב

נדפס על ידי

חברי ועד הנחות בלה"ק

ו) אמרו לו אשר י"א השמש מסבב את הארץ ולא להיפך, ושואל הלא זהו נגד המדע.

ואחרי בקשת סליחתו אין הענין כן, כי מעולם לא אמר המדע ברור שהארץ מסבבת את השמש, כי אם שמשני הסברות מי מסבב מי, ע"פ הסברא דהארץ מסבבת את השמש, הביאור קל יותר, והחשבונות אינם מסובכים, ואם נאמר שהשמש מסבב את הארץ, אזי הביאור הוא מסובך וזקוקים לכמה חשבונות, ולמה לקבל שיטה מסובכת באם ישנה שיטה יותר פשוטה אף שגם היא מסובכת, זהו דעת אנשי המדע מזמן קופערניקוס, ותו לא, וכנודע לכל אלו שעוסקים בשטח מדע זה אין המסקנות

ועוד להוסיף, שע"פ שיטת היחסיות של איינשטיין, אין כל חילוק בין שתי שיטות האמורות, ולא עוד אלא שמראות שאי אפשר להביא שום רא"י לא עתה ולא בעתיד, שארץ מסבבת את השמש ולא להיפך, וכמבואר בשיטתו בארוכה

וע"פ האמור שבכדי להוציא פסוק או מאמר רז"ל מפשוטו, צריך ע"ז הוכחה, וכיון שהמדע עתה אומר ברור שאין להוכיח בשום אופן, שאין הארץ מסבבת את השמש, הרי למה להוציא הפסוקים מפשוטם.

כנ"ל בראשית מכתבי באתי בכל הנ"ל מפני התקוה שע"ז יוסיף בלימוד תוה"ק שנוסף על קדושתה היא גם תורת חיים כפשוטו חיים בעולם הזה, לימוד תורת הנגלה ותורת החסידות באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור.

בברכה לבשו"ט.

©

Published and Copyright 2012 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610 • Fax. (206) 666-1770

E-mail: info@lahak.org • Internet: http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

5772 • 2012

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

Tel. (718) 604-2610 Fax. (206) 666-1770

נדפס בסיוע ולזכות בנימין בן חדוה ומשפחת פדרמן ולזכות אמם חדוה בת לאה רייזל

שאמרו בספרי (עקב יא' ג') רצונך שתכיר מי שאמר והיי העולם, למוד אגדה, ופירושו הענין דאין להשיג הוא בהנוגע לפשוטם של דברים הכוונה באם הענין כפשוטו ממש או בדרך משל, ולא רק באגדה ובתורה שבע"פ, וכדברי רז"ל דברה תורה לשון הבאי וכו' בכתוב ערים גדולות ובצורות בשמים, (תמיד כטי' א') ומהנ"ל מובן שצריך הוכחה הכי חזקה להוציא הדברים מפשוטן, וכל זמן שאין הוכחה זו יש להבין הענינים גם כפשוטם, אף שבכל ענין שבתורה יש בו כל הדי' סוגים דפרדס, פשט רמו דרוש סוד, וראה ג"כ מ"ש רבנו הזקן באגה"ק סוף סי' כ"ג, שאגדה שבעין יעקב רוב סודי התורה גנוזים בה.

ד) בסגנון לשון רז"ל, נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים איך שייך ענין תאוה למעלה.

והנה לשון האמור הוא בכ"מ במדרשי רז"ל, (בראשית רבה סוף פ' ג' אף כי בשינוי קצת, במדבר רבה פ' יג' ו' ובתנחומא נשא ט"ז ועוד) והקושיא איך שייך לשון נתאוה למעלה אינה מובנת כלל, שהרי קושיא עוד יותר מלשון התורה, אצבע אלקים, ויד ה' וכו' שהוא ענין גשמי לגמרי, והרי מבוארים הענינים שהכוונה לגדר פעולה הבאה למטה, מאצבע או מיד וכו' ועד"ז הוא גם בהמאמר נתאוה, שענינו פעולה שאין יודעים הטעם בה, כי אם רצון עצמי, ובלשון כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, במארוז"ל נתאוה הקב"ה, אויף אַ תאוה פרעגט מען קיין קושיא ניט, במלות אחרות, שאין ידוע לנו הטעם ברצון הקב"ה זה.

ה) למה לא הי' העולם נצחי.

התירוץ על זה חידש הרב המגיד, בהדגשה, שהזמן עצמו נברא כמו שאר הענינים שבהבריאה, שמה מובנת הסתירה ההסברה בשאלתו, שהרי רצה הקב"ה שענין הזמן דהמשך רגע אחרי רגע, ולא עבר הוה ועתיד ברגע אחד ביחד, דהמשך רגע אחר רגע, התוצאה ממנה, שאי אפשר שיהיו שני ימים קודם שיהי' יום אחד ושלושה קודם שהיו שנים, ועד"ז בקיום העולם בכללותו, אי אפשר לבוא לשנת ה' אלפים תשי"ך רק לאחר שיעמוד העולם שנות ה' אלפים תשי"ט, הזמן דעתה,

ובהשאלה, למה רצה הקב"ה לברוא הזמן באופן דמעלי"ע ולא באופן אחר, — הוא כנ"ל, דבעיקר הבריאה אין להקשות בזה, ובסגנון העולם, שבאיזה אופן שלא היתה הבריאה, תמיד יש מקום לשאלה, למה לא באופן אחר.

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ שמות הבעל"ט, הננו מוציאים לאור סיכום שיטת רש"י בפשוטו של מקרא בענין קיום כל התורה ע"י האבות והשבטים, משיחות חורף ה'תשכ"ח — הנחה בלתי מוגה.

*

בתור הוספה — שני מכתבים (תדפיס מכרכי "אגרות-קודש — מילואים" מהשנים תרפ"ה-תשל"ה, שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

מוצש"ק פ' ויחי, י"ב טבת, ה'תשע"ב
ברוקלין, נ.י.

בכתוב ערים גדולות ובצורות בשמים: דברים א, כה.
ובלשון כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: בהמשך תרס"ו ס"ע ז [ריש ע' יא].
חידש הרב המגיד: ראה אג"ק ח"ב אגרת רפג. וש"נ.

בס"ד. סיכום שיטת רש"י בפשוטו של מקרא בענין קיום כל התורה ע"י האבות והשבטים*

בלתי מוגה

א. אמרו רז"ל! שהאבות קיימו את כל התורה עד שלא ניתנה. ומפורש בפירוש רש"י: בנוגע לאברהם — "וישמור משמתי מצותי חוקתי ותורותי"², כולל גם "גזירות להרחקה על אזהרות שבתורה .. תורה שבעל פה הלכה למשה מסיני"; בנוגע ליצחק — "שא נא גו"³, "חדד סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה"⁴; ובנוגע ליעקב — "עם לבן גרתי"⁵, "ותרגי מצוות שמרתי".

ועפ"ז נשאלת השאלה הידועה: מדוע לא קיים אברהם אבינו מצות מילה קודם שנצטווה עלי' בהיותו בן צ"ט שנה? ואיך נשא יעקב אחיות — לאה ורחל, וגם בלהה וזלפה⁶, כפירוש רש"י ש"בנותיו (של לבן) היו מפלגש"?

ב. ובהקדמה — שמצינו בספרים כמה תירוצים על זה, אבל, תירוצים אלו אינם ע"ד הפשט⁸:

בנוגע לאברהם: התירוץ שקיום מצות מילה שייך רק פעם אחת, ולכן לא מל את עצמו עד שנצטווה, כיון שגדול המצווה ועושה כו"¹⁰ — הרי"י בפשטות הכתובים ובפרש"י לא נזכר שגדול המצווה ועושה.

(* משיחות חורף ה'תשכ"ח — נדפסו בלקו"ש ח"ה ע' 141 ואילך. ע' 185 ואילך. ע' 228 ואילך. ע' 261 ואילך. חל"ה ע' 181 ואילך.)

(1) ראה יומא כח, ב. וש"נ.
(2) תולדות כו, ה.
(3) שם כז, ג.
(4) וראה גם פרש"י שם כו, יב: "שאמדוה .. למעשרות". שם כז, ט: "פסח הי".
(5) וישלח לב, ה.
(6) הטעם שאברהם ויעקב נשאו שפחות (הגר, בלהה וזלפה), אף שישנו האיסור ד"לא יהי קדש מבני ישראל", "לא יסב .. אתתא

אמתא" (תצא כג, יח ובפרש"י) — ראה לקמן הערה 34.
(7) ויצא לא, ג.
(8) נוסף לכך שבספרים הנ"ל מצינו כמה חילוקי דעות, מחלוקות וכו' וכו' — כך שאין זה פשוט אפילו בדרך הגמרא.
(9) ריב"א עה"ת ס"פ לך לך.
(10) קידושין לא, א. וש"נ.
(11) נוסף לכך שעדיין יוקשה מ"ש "עקב אשר שמע גו' וישמור משמתי" במשך עק"ב שנה (נדרים לב, סע"א), בה בשעה שסוכ"ס לא קיים מצות מילה במשך רוב שנותיו.

ב

בי"ה, ז' אייר תשי"ט
ברוקלין

האברך ... שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו כותב כמה שאלות, ובכלל מובן שאין מקום לבירור שאלות כאלו במכתב, וגם עוד כיון שמדובר בהענינים בכמה מקומות בספרים ובמאמרים שנדפסו או שנמצאים בקופיר וכיו"ב,

בכ"א כיון שכבר כתב בהני"ל, ותקותי חזקה שיש לו קביעות עתים בלימוד תורת החסידות, ועיי' המענה עוד יוסיף בזה, וגם על חבריו ישפיע לקבוע לימוד האמור ולהוסיף בו, באתי במענה עכ"פ בקיצור.

(א) להבין ענין דיעות השונות בהנוגע לצמצום המוזכר בספרי קבלה, מבואר הוא ממ"ש רבנו הזקן בשער היחוד והאמונה פרק ז' ובאגה"ק סי' כ"ה.

(ב) בפירוש ענין שהקב"ה סילק עצמו מעוה"ז או עכ"פ ממקום הקליפות, שהיתה דיעה שהענין כפשוטו, ז.א. שסילק עצמו לגמרי, רק שמשגיח, ובלשון בעלי דיעה זו, כמלך היושב בהיכלו, ומביט על האשפה דרך החלון, ועל הקושיא, איך יש מציאות, באם סילק עצמו, מתרצים, שאין מקום לקושיא בהנוגע להכל יכול,

ודיעה זו מקשה עלי' ומפריכה רבנו הזקן בשער האמור ואגה"ק שם וכמו שמכריח דעתו שם, ממה שנאמר דלית אתר פנוי מניי, והסילוק והצמצום הוא כלשון העץ חיים, שסילק האור, דתואר האור למעלה כתפקיד האור למטה, גילוי, ז.א. שסילק הגילוי ונמצא שם בהסתר, וראה ג"כ בזה, בתורה אור לרבנו הזקן יד' ב', וכמצוין במפתח לתורה אור וספר המצות להצ"צ וכו'.

(ג) במ"ש שיש מי שאומר, שאין צריכים להשגיח על דברי רז"ל במדרש ואגדה וכו'

פשיטא שאין ח"ו הכוונה כפשוטו, דאין להשגיח, שהרי כותב גם הוא במכתבו, שזהו חלק מתורה שבע"פ שכולה ניתנה למשה מסיני, ולא עוד אלא

ב

דיעות השונות בהנוגע לצמצום המוזכר בספרי קבלה: ראה אג"ק ח"א אגרת יא. וש"נ. דלית אתר פנוי מניי: תקו"ז תנ"ז (צא, סע"ב). ת"ע (קכב, ב). כלשון העץ חיים: שער א סוף ענף ג.

ובנוגע ליעקב:

(א) התירוץ¹² שהאבות קיימו תרי"ג מצוות רק בארץ ישראל, ולא בחוץ לארץ, ויעקב נשא אחיות בחו"ל — היפך פירוש רש"י "עם לבן גרתי", "ותרי"ג מצוות שמרתי" (גם בבית לבן, חו"ל).

(ב) התירוץ¹³ שעשה זאת ע"פ הדיבור כדי להעמיד י"ב שבטים (ומובן, שהוראה מפורשת של הקב"ה יש לקיימה אפילו בהיותה בניגוד למצוה שנצטווה¹⁴) — הרי לא מצינו בשום מקום שיעקב נצטווה מהקב"ה לשאת את רחל, בלהה וזלפה (ואדרבה, בפשטות הכתובים נשא את רחל בגלל שרצה לקחתה לפני"ז. ובנוגע לבלהה וזלפה — מפורש בכתוב¹⁵ "ותתן גוי' לאשה", ולא מצד הדיבור)¹⁶.

(ג) התירוץ¹³ שלפי השיטה שהאבות יצאו לגמרי מכלל ב"נ, גם להקל¹⁷, הרי כיון שנשי יעקב נתגיירו, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי¹⁸, נתבטל אצלם הגדר של אחיות — הנה: (א) לא מצינו בפשטות הכתובים שקודם מ"ת ה"י לאבות דין שונה מבני נח, כי, קיום המצוות ה"י רק חומרא שקיבלו על עצמם, ובמילא לא ה"י שייך אז כל ענין הגירות¹⁹. ומה גם שהחומרא דשמירת תרי"ג מצוות, אינה יכולה לפעול הדין ד"גר שנתגייר כקטן שנולד", שתוכנו — קולא²⁰. (ב) בפשטות הכתובים ופירוש רש"י לא מצינו בשום מקום שגר יחשב כקטן שנולד, ואדרבה: זהו היפך המוחש — היינו היפך דרך הפשט. ובפרט בנוגע לשתי אחיות, שגם לאחר הגירות נשאת אצלם אהבה טבעית²¹, ולכן אסור לשאתם כדי

הוספה

א

[היתש"ג]

ב"ה.

ג. ה.

שלום וברכה!

מיטן אַוועקגיין פון פאַריקן חודש דערלויבן מיר זיך צו דערמאַנען אייך אַז די אויפגאַבע פון יעדן מעמבער פון "מחנה ישראל" איז צוטאָן מינדנסטנס 4 פעולות טובות אַ מאַנאַט אויף דער געביט פון:

הרמת קרן התורה והמצוה, אהבת ישראל, שמירת שבת, כשרות, טהרת המשפחה עכט אידיש ערציאונג פון קינדער און יוגנד א.א.וו.

אויב איר וועט אונז אינפאָרמירן וועגן אייער טעטיקייט פון פאַריגן חדש אויף די אויבנדערמאַנטע געביטן, וועלן מיר אייך זיין דאַנקבאַר.

בברכת לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה

מחנה ישראל

א

נכתבה על נייר המכתבים של מחנה ישראל. והיא "מכתב חוזר הנשלח לכל חברי המחנה מדי חדש בחדשו" (ראה אג"ק ח"א אגרת לו סי"ג. וראה שם סי"ד, ובהנסמן בהערות שם). ג. ה. = געערטער הערר.

ובודאי אין זה מכריח שגם יעקב ידע מזה, הנה גם ידיעה זו אינה הוראה וציווי. (17) ראה בארוכה פרשת דרכים שם דרוש הנ"ל. (18) יבמות כב, א. וש"נ. (19) ומ"ש רש"י (לך יב, ה) "אברם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים" — אין הכוונה לגירות ממש, שמשנה את מציאותם כו', כי אם להכנסתם תחת כנפי השכינה. (20) גם אם בפועל לא היתה בזה קולא, כיון שב"נ מותרים בשתי אחיות. (21) להעיר מפירוש רש"י וישלח לב, ז"ב (בנוגע ליעקב ועשו).

(12) רמב"ן תולדות שם. (13) פרשת דרכים דרך האתרים דרוש ראשון (ד"ה ובוה נבאר) בשם מהר"ש יפה. וראה גם גו"א ויגש מו, יו"ד. (14) וכמו שאברהם שלח את ידו לשחוט את יצחק, אף שב"נ הוזהרו של שפ"ד — כיון שה"י זה ע"פ הדיבור. (15) ויצא ל, ד. שם, ט. (16) ומ"ש רש"י (שם כט, לד) "שהאמהות נביאות היו ויודעות .. ד' נשים ישא" — הרי נוסף לכך שגם הם לא ידעו זאת מקודם, או שלא ידעו איזה ד' נשים ישא (כדמוכח מזה שרחל "היתה סבורה לעלות כו" ו"היתה מצירה כו" (פרש"י שם כט, יז. ל, כב)),

שלא יהיו צרות ושונאות זו לזו²², כמפורש בקרא²³ "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור גו"²⁴.

ג. והביאור בזה:

קיום התורה קודם שניתנה הי' רק חומרא והידור. וכיון שכן, הרי כאשר ענין זה הוא בסתירה לציווי מפורש שנצטוו עליו, או הגדרות שכל ב"ן קיבלו על עצמם ("גדרו עצמן מן העריות"²⁵, כיבוד אב²⁶), שהם חמורים יותר מהענינים שרק האבות החמירו וקיבלו על עצמם, אזי מתבטא קיום התורה בכך שלא מתנהגים לפי ההידור והחומרא שקיבלו על עצמם (להיותו בסתירה להציווי שנצטוו עליו)²⁷.

ולכן:

אברהם לא הי' יכול להדר ולמול את עצמו — כיון שזהו בסתירה לאיסור דשוּפָך דם עצמו²⁸, אפילו כשאינו מביא להיפך החיים²⁹ (משא"כ לאחר שנצטווה על המילה, דוחה הציווי את האיסור דשפ"ד)³⁰.

ויעקב לא הי' יכול להדר שלא ליקח אשה אל אחותה — דכיון שהבטיח לרחל שישאנה (ונתן לה סימנים), הרי אם לא יקיים הבטחתו יעבור על איסור דמי³¹ שנזהרו בו האומות (כדמוכח מזה שאפילו לבן

22) אבל י"ל, שכיון שרחל מסרה הסימנים ללאה (פרש"י ויצא כט, כה), הרי בודאי שלא תהי' צרה לה, וליכא האיסור דאחות אשתו (ע"ד הפשט).
23) אחרי יח, יח.
24) אלא שעפ"ז, גם עתה בגרים, צ"ל האיסור דשתי אחיות! ולא מצאתי זה בשום מקום לע"ע.
25) פרש"י וישלח לד, ז.
26) ראה פרש"י ס"פ נח: "שלא .. יאמרו לא קיים אברם כבוד אביו".

27) ואעפ"כ שייך לומר "תרי"ג מצוות שמרתי" — "שמרתי" דייקא (כדיוק לשון רש"י, ולא "קיימתי", כבימא שם: "קיים כו"), כי, היפך השמירה הי' דוקא כשעובר על ל"ת או מבטל מ"ע באיסור, אבל כשעושה זאת מצד ציווי התורה, הרי אדרבה: זוהי שמירת המצוות. ובדוגמת עשה דוחה ל"ת, פקו"ג דוחה כו' — שמקיים ציווי התורה ע"י שאינו מקיים המצוה.

28) נח ט, ה ובפרש"י.

(* אבל אין להקשות ממילת אנשי שכם, איך היו בני יעקב רשאים לומר להם "המול לכם כל זכר" (ויש"כ לד, טו) — שהרי כ"ז הי' בתור הכנה ל"ויהרגו כל זכר" (שם, כה), כיון שלדעת בני יעקב היו חייבים מיתה (כדלקמן בשוה"ג להערה 51).

— דכיון שהשבטים⁷⁴ היו יכולים לקבל אורות נעלים ביותר, הרי זה ענין למעליותא⁷⁵, שמוצאם של בני"י מיוחדים נעלים ביותר.

74) ובנוגע ליעקב — שבודאי הי' יכול לקבל את האורות הנעלים (במכ"ש מהשבטים) — אולי י"ל, שכיון שהאבות נתנו את הכח לקיום המצוות שלאחרי מ"ת (ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 70 ואילך. ע' 88 ואילך), הוצרכו לשמור כל תרי"ג מצוות. רפ"ט: "וכל זרעו של יעקב לקחו אחיותיהם ושאר בשרם" (דלכאורה אינו מובן: מהו השבח בזה, ואדרבה כו').

הוא מפני ש"יסיר גו' ועבדו אלהים אחרים"⁶⁶, ובנדודו, שפשוט שהנשים שנישאו להשכטים לא הסירו כו', ליכא האיסור⁶⁷. וכן מוכרח ממ"ש "ואם לא תאבה האשה גו' ונקית משבועתי", "וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא"⁶⁸, אף שאמוריים היו⁶⁹. —

אבל לדעת ר' יהודה ש"אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום" — עכצ"ל שהשכטים לא החמירו על עצמם לקיים כל התורה עד שלא ניתנה.

ו. אך עדיין אינו מובן בפנימיות הענינים:

לדעת רש"י שהשכטים נשאו את אחיותיהם התאומות — איך יתכן שמוצאם של רוב כלל ישראל (מלבד שבט יהודה, מנשה ואפרים) יהי באופן שלאחרי מ"ת ה"ז בגדר איסורי עריות?!

ולכל הדעות יש להקשות בנוגע למשה רבינו שנולד מנישואי עמרם עם יוכבד דודתו?!

והביאור בזה:

מבואר בחסידות⁷⁰ (ומיוסד בזהר וספרי קבלה) בנוגע לאיסור עריות, שברוחניות ה"ז מורה על יהודים נעלים ביותר (כמו יחוד ז"א ומלכות, שנקראים אח ואחות⁷¹), שמצד גודל מעלתם אין העולם למטה יכול לקבלם, וכאשר מגלים אורות נעלים אלו למטה, יכול להיות מזה היזק⁷² (ובדוגמת המסתכל בשמש ללא דבר המסתיר).

ומזה מובן, שקודם איסור עריות במ"ת לכל בני" בשוה, הנה אצל אלו שהיו יכולים לקבל אורות נעלים ביותר, לא הי' חסרון בעניני יחוד הנ"ל, ואדרבה — אצלם הי' זה ענין של מעלה⁷³.

ולכן אין לתמוה על כך שמוצאם של בני" הוא ע"י נישואי אחיות

(65) ואתחנן ז, ג.
(66) שם, ד.
(67) ע"ד מ"ש (פ' שופטים כ, יח) "למען אשר לא ילמדו גו'", "הא אם עשו תשובה ומתגירין אתה רשאי לקבלם" (פרש"י). וראה גו"א וישב שם.
(68) חיי שרה כד, ח ובפרש"י.
— שקודם שנצטוו על זה במ"ת, לא הי' בזה שום פגם וחסרון (וראה לקמן ס"ו).
(69) לך לך יד, יג.
(70) סידור (עם דא"ח) קב, ב"ג. קה, ד ואל"ך. דרמ"צ כט, ב ואל"ך.
(71) דרמ"צ ל, סע"ב ואל"ך.
(72) וע"ד פרש"י גבי בן זומא ש"הציץ ונפגע" (חגיגה יד, ב), כיון שלא הי' יכול לקבל ריבוי אור כו'.
(73) וכמו אצל רבי עקיבא, שהכניסה לפרדס (לא זו בלבד שלא הזיקה לו, אלא אדרבה) פעלה אצלו עליו נעלה ביותר.

הרמאי הוצרך להשיב על טענת יעקב "למה רמיתני"³² — "לא יעשה כן במקומו גו"³³.

ובנוגע לבלהה זולפה ש"בנותיו (של לבן — אחיות מן האב³⁴) היו מפלגש" (אחת — אחיות מן האם) — הנה:

פלגש היא שפחה³⁵, וכיון שכל מה שקנה עבד קנה רבו³⁶, כולל גם הילדים, שנחשבים של רבו [וכמפורש בקרא שרחל אמרה על בנה של בלהה שפחתה: "ויתן לי בן"³⁷], נמצא, שבלהה זולפה (שגם לאחרי נישואיה נקראות שפחות³⁸) אינן נחשבות לאחיות מן האם, כיון שאינן שייכות לאמן; ויתירה מזה, כיון שעבד ושפחה אין להם מציאות לעצמם, וכל מציאותם אינה אלא רכוש האדון, "כספו הוא"³⁹, נמצא, שאין להם שום יחס משפחתי לאב ואם (גם לא אחיות מן האב)⁴⁰.

ד. ומעתה יש לעיין אם גם השכטים קיימו כל התורה⁴¹ (שלא נתפרש בפירושו רש"י):

כיון שבאברהם כתיב⁴² "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו גו'", הרי הסברא מחייבת שגם אצל יעקב הי' הענין ד"יצוה את בניו גו'", וגם בני יעקב קיימו כל התורה⁴³.

(32) ויצא כט, כה.
(33) שם, כו.
(34) ואין לומר שכיון ש"אין אישות לשפחה" (ראה פרש"י אחרי יח, יא. טו), אינן נחשבות בנות לבן, וכפרש"י (שם יח, א) "שאינו חייב על אחותו משפחה" — כי, כלל זה נתחדש לאחרי מ"ת, אבל לפני מ"ת הי' גם אצל שפחה ענין של אישות (באופן דפלגש עכ"פ), שלכן הי' יכול יעקב לישא שפחות (בלהה זולפה), וכן אברהם נשא שפחה (הגר), כי, טעם האיסור דשפחה הוא בגלל שלאחרי מ"ת "נעשה קדש על ידה, שכל בעילותיו בעילות זנות, שאין קידושין תופסין לה בה" (פרש"י תצא כג, יח), משא"כ לפני מ"ת, שהי' אישות לשפחה, כנ"ל.
(35) ראה פרש"י וירא כב, כ: "השוותה .. בני השפחות .. בני פלגש".
(36) פרש"י תולדות כז, לז.
(37) ויצא ל, ו.
(38) שם, ז. יב.
(39) משפטים כא, כא.
(40) ושאני "בני הפלגשים אשר לאברהם" וכן ישמעאל, שהי' להם דין יורשים [שלכן הוצרך אברהם לשלחם "בעודנו חיי" (חיי שרה כה, ו), כדי שלא ירשו בנכסי אברהם. ובישמעאל נאמר רק ש"לא יירש בן האמה הזאת עם בני" (וירא כא, יו"ד), אבל גם הוא יורש] — כי, אף שהיו בני שפחות, לא היו (כספו) עבדים.
וכן הוא בנוגע לבני השפחות דיעקב, שהולול "לקרותן עבדים" הוא בגלל "דבתם רעה" (וישב לז, ב ובפרש"י), כי לא היו עבדים.
(41) ראה פרשת דרכים בתחלתו. בית האוצר בתחלתו. וש"נ.
(42) וירא יח, יט.
(43) ראה פרש"י חולין צא, א: "בני יעקב שומרי מצות היו, דאע"פ שלא נתנה תורה, מקובלין היו מאבותיהם".

אך עפ"ז צריך להבין: (א) איך נשא יהודה את תמר (לפי הדעה שהובאה (גם בפירוש רש"י) ש"לא יסף עוד לדעתה"⁴⁴ היינו ש"לא פסק"), שהיתה שומרת יבם לשלה, וגם היתה כלתו? (ב) איך נשא שמעון את דינה אחותו (כמובא בפרש"י⁴⁵ ש"כשהרגו את שכם לא היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה")? (ג) מ"ש⁴⁶ "וטבוח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים גו'", אף שחשבו שאין זו שחיטה כשרה⁴⁷? ויש לומר:

בנוגע ליהודה ותמר:

איסור יבמה לשוק ("לא תהי' אשת המת החוצה גו'") הוא כתוצאה מהציווי "יבמה יבוא עלי"⁴⁸. וכיון שתמר היתה "מוחזקת" .. שימתו אנשי⁴⁹, נאסר על שלה לייבמה⁵⁰, ובמילא בטל האיסור דיבמה לשוק⁵¹. וגם איסור אשת בנו (כלתו) ליכא — כי, רק גבי "ערות אשת אביך" יש לימוד מיוחד "לרבות לאחר מיתה"⁵², ומזה מובן שבכל שאר עריות דוגמתה (ובכללם "אשת בנך"), בטל האיסור לאחרי מיתה. וא"כ, כאשר נתאלמנה תמר, בטל האיסור דאשת בנו⁵³.

בנוגע לשמעון ודינה: כאשר "ויקח (שכם) אותה"⁵⁴ בשבי⁵⁵, נעשית

זה — כשחשבו ש"זנתה" .. הרה לזנונים" (וישב שם); אבל כאשר יהודה אמר "ממני היא מעוברת" (שם, כו ובפרש"י), נתברר שאינה מופקרת לזנות, ולכן לא מגיע לה עונש.

(* והגדרה זו ה' לה תוקף ע"פ דין, שלכן הרגו שמעון ולוי את שכם (למרות האיסור דשפ"ד), כיון שנתחייב מיתה ע"פ דין (וגם הריגת חמור וכל אנשי שכם היתה ע"פ דין, כיון שנתחייבו מיתה בגלל שלא מיחו בשכם).

(52) פרש"י אחרי יח, טו.
(53) ואפילו את"ל שלמדים מאשת אב שגם בכל העריות יש איסור לאחר מיתה — שאני האיסור ד"כלתך" שהוא משום "תבל" .. מבלבלין זרע האב בזרע הבן" (קדושים כ, יב ובפרש"י), וטעם זה לא שייך לאחר מיתה.

(54) וישלח לד, ב.
(55) כמו "ויקחו את לוט" — ש"נשבה" (לך לך יד, יב"ד).

(44) וישב לח, כו.
(45) פרש"י ויגש מו, יו"ד.
(46) מקץ מג, טז.
(47) שהרי רש"י אינו מפרש פש"מ דכברי הגמרא (חולין שם) בפירוש "וטבוח טבח והכן", "פרע להן בית השחיטה".

(48) תצא כה, ה.
(49) פרש"י וישב לח, יא.
(50) דכיון ששפ"ד היא מז' המצוות שנצטוו ב"ג, אין לדחותה בשביל מצות יבום שלא נצטוו עלי' ("עד משנת"ל ס"ג).
(51) ומה שבתחילה דונה בשריפה (וישב לח, כד ובפרש"י) — שבודאי אין זה מצד דין התורה ש"בת איש כהן גו' באש תשרף" (אמור כא, ט), שהרי "הכל מודים שלא דיבר הכתוב בפנוי" (פרש"י), ובנדו"ד ליכא אפילו האיסור דשומרת יבם (כבפנים) — יש לומר, ש"האומות גדרו עצמם מן העריות" באופן שהעובר על זה יתחייב מיתה*, ובנוגע לבת כהן ה' הגדר באופן שתתחייב שריפה. וכל

שפחה⁵⁶, ושוב לא היתה מציאות לעצמה, אלא קנוי' לשכם — שלכן נקראת "כנענית"⁵⁷, ובמילא אין לה דין אחות לשמעון⁵⁷.

ובנוגע ל"טבוח טבח והכן" — יש לתרץ בכמה אופנים: (א) רק בהיותם בבית יעקב (בסמיכות אליו) קיימו השבטים את התורה⁵⁸. (ב) מפני אימת המלכות הותר להם אכילת הבשר⁵⁹. (ג) ובדוחק י"ל, שיוסף צוה לטבוח טבח עבור השבטים, בחשבו שאינם מחמירים לקיים המצוות שלא נצטוו עליהם⁶⁰ (ועד שחשדן אפילו כמה שנצטוו⁶¹), אבל בפועל, כיון שהשבטים קיימו את התורה, לא אכלו את הבשר, לפי שחשבו שהוא נבילה.

וכל זה — בנוגע להשבטים עצמם, אבל בנוגע לדורות שלאחריהם, בהכרח לומר שלא שמרו את כל המצוות קודם שנצטוו, שהרי מפורש בקרא שעמרם נשא את יוכבד דודתו⁶².

ה. אמנם, האמור לעיל שהשבטים קיימו את התורה, אתי שפיר רק לדעת ר' נחמ"י, ש"כל בנותיו"⁶³ היינו "כלותיו", שאין אדם נמנע לקרוא .. לכלתו בתו", ו"כנעניות היו",

— ולא ה' בזה האיסור⁶⁴ ד"לא תתחתן במ"ס⁶⁵, כי, טעם האיסור

(60) ולכן אין בזה משום "לפני עור גו'" (קדושים יט, יד) — שהרי לא נצטוו כלל.
(61) פרש"י וישב לו, ב.
(62) וארא ו, כ.
(63) וישב לו, לה ובפרש"י.
(64) איסור דייקא, אבל מ"מ יש בזה פגם וחסרון, שאין ראוי להתחתן עם כנענים, כיון ש"ארור כנען" (נח ט, כה. וראה רמב"ן וישב לח, ב), שלכן אצל אברהם ויצחק ה' מופרץ ליקח נשים לבניהם מבנות כנען*, ומטעם זה צוה יעקב "אל ישאו מטתי .. אחד מבניכם שהם מבנות כנען" (פרש"י ויחי ג, יג).

(* וכקושיית הגמרא (פסחים נ, א) בנוגע ליהודה שנשא "בת איש כנעני" (וישב שם): "אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק, בא יצחק והזהיר את יעקב, ויהודה אזיל ונסבא". וקושיא זו היא גם ע"ד הפשט, שלכן הוזהר רש"י לפרש (כבגמרא) "כנעני" — "תגרא".

(** ועד שזהו חסרון ופגם גדול יותר מנישואי אחיות — לדעת ר"י (כדלקמן בפנים)

(56) כדמוכח מפירוש רש"י על הפסוק (חוקת כא, א) "וישב ממנו שבי", "אינה אלא שפחה אחת" — דלכאורה, מנא ל' שהיתה שפחה, ולא סתם אשה — כי, גם כאשר סתם אשה נלקחת בשבי, נעשית עי"ז שפחה.
(57) וגם לאחרי שנשתחררה משעבודו של שכם — כיון ש"לא היתה" .. רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה", היינו, שתלתה את יציאתה מרשות שכם בנישואי' לשמעון, ה' שחרורה באופן שתישאר "כנענית" ותהי' מותרת להנשא לשמעון.

(58) ע"ד בתרי' דרב כרב (שבת יט, ב). — ובחי' חת"ס חולין שם, שהשבטים לא שמרו כל התורה בחו"ל (ע"ד מ"ש הרמב"ן שבהערה 12). וראה גם שו"ת בית אפרים בהקדמתו לחלק יו"ד.

(59) וע"ד מ"ש במהרש"א (חדא"ג שבת קלט, ב ד"ה ולקדקד) לענין "וישתו וישכרו עמו" (מקץ מג, לד), אף שחשבוהו לנכרי, והוי סתם ינם שאסור (מדרבנן) — ש"מפני אימת המלכות" הותר.